

ДРУГИ ЧИН

СЦЕНА ПРВА

Соба у Полонијевој кући

(Улазе Полоније и Рејналдо.)

ПОЛОНИЈЕ: Подај му овај новац, писмо то,
Рејналдо.

РЕЈНАЛДО: Хоћу, господару мој.

ПОЛОНИЈЕ: Учинили бисте, Рејналдо, врло мудро да се, пре
него што га посетите, о владању му распитате ви.

РЕЈНАЛДО: Ту намеру сам имао, господару.

ПОЛОНИЈЕ: Но добро, врло добро. Пазите,
сазнајте прво за Данце у Паризу,
који су, где су, и чиме се баве,
у каквом друштву, са колико трошка;
па кад дознате питањима тим
да знају мог сина, сазнаћете више
но непосредним питањима, ако се
правите да га знате издалека;
на пример: „Знам му оца, пријатеље,
и нешто мало о њему.” Чујете л',
Рејналдо?

РЕЈНАЛДО: Да, да, тако, врло добро.

ПОЛОНИЈЕ: „Донекле само”, ал' реците: „Не добро.

Ал' ако је онај о коме мислим, то је
распикућа с тим и таквим пороцима”;
па измислите шта хоћете за њ,
само не баш тако ружно, што би га
бешчастити могло - чувајте се тог,
већ, тако, погрешке обичније, лакше,
што су већ познати пратиоци сваке
младости, слободе.

РЕЈНАЛДО: Картање, на пример.

ПОЛОНИЈЕ: Да, ил' пијанке, свађе, двобоји,
па цуре - дотле можете још ићи.

РЕЈНАЛДО: Тим бих му част упрљо, господине.

ПОЛОНИЈЕ: Не; покуда може бити ублажена.

Не износ'те друге оптужбе на њега,
не рец'те одан је развратности сав,
то не мислим. Али дошапните грешке
његове умешно, како би личиле
на пеге слободе, на необузданост
и излив једног духа ватреног,
на дивљину крви припитомљене
што обично младост обузима.

РЕЈНАЛДО: Али, добри господару...

ПОЛОНИЈЕ: Што да чиниш то?

РЕЈНАЛДО: Да, господару, хтео бих да знам.

ПОЛОНИЈЕ: Добро, господине, ево вам мој план:

та досетка ће, надам се, успети,
те мрљице сину износећи мом,
као при раду кад се што запрља,
видећете да ће онај ког питате -
ако је икад у гресима тим
нашао крива младића о ком је реч -
сложити се с вама, то је посигурно,
речима, на пример: „Добри господине”,
ил' „пријатељу”, или „господару”,
по обичају већ и начину
у земљи тој, куд људи...

РЕЈНАЛДО: Врло добро.

ПОЛОНИЈЕ: И онда, господине, ако ради то -

шта сам хтео рећи? - Ако ради то -
светог ми, хтедох нешто казати...

Где оно стадох?

РЕЈНАЛДО: Рекосте: он ће се

сложити са мном речима: „Господине...”

ПОЛОНИЈЕ: Ах, да, имате право. Сложиће се с
вама и потврдиће: „Знам тог господина.

Видех га јуче, или ономад,
тада и тад, с тим и тиме, и заиста,
игро је карте, претеро у пићу,
при лоптању се побио”: ил' можда:
„Видех га кад уђе у ту јавну кућу.
Videlicet²³ у бурдељ”, и тако даље.
Сад видите, обмане мамац ваш
упеца овог шарана истине.
И тако ми људи даљновиди, умни,
околишећи ил' идући странпутицом,
обилазећи - правац нађемо.
Тако ћеш, по мојој поуци, савету,
сазнати како влада ми се син.
Разумете? Је ли?

РЕЈНАЛДО: Разумем, господару.

ПОЛОНИЈЕ: Нек вас бог увек штити! Збогом пошли.

РЕЈНАЛДО: Добри господару мој!

ПОЛОНИЈЕ: И мотрите сами навике му.

РЕЈНАЛДО: Хоћу, господару.

ПОЛОНИЈЕ: И нека марљиво учи музику.

РЕЈНАЛДО: Добро, господару.

ПОЛОНИЈЕ: Сад, срећан вам пут!

(Рејналдо одлази. Улази Офелија)

ПОЛОНИЈЕ: Офелија, како си? Шта има ново?

ОФЕЛИЈА: Ах, оче; ја сам тако преплашена!

ПОЛОНИЈЕ: А зашто, за име божје?

ОФЕЛИЈА: Ах, оче мој,

у својој сам соби седела шијући,
кад у прснику кнез Хамлет, раскопчан,
без капе на глави, с прљавим чарапама,
неподвезаним, палим до чланака
ко окови, и као кошуља му блед,
а колено му куца о колено,

²³ То јест.

и с једним тако тужним погледом
ко да из пакла побеже да прича
о ужасима - дође преда ме.

ПОЛОНИЈЕ: Од љубави спрам тебе посто луд!

ОФЕЛИЈА: Ја не знам, оче, ал' се бојим тога.

ПОЛОНИЈЕ: Па шта је рекао?

ОФЕЛИЈА: Он ме ухвати за руку,

и тако чврсто држаше,
па затим стукну за дуж једне руке,
а другом руком преко чела пређе,
и тако ми се унесе у лице
ко да га црта. Дуго је осто тако.
Најзад затресе мало моју руку,
и трипут главом климну горе-доле.
Уздахну тако тужно и дубоко
ко да му уздах руши целу грађу
и односи цео живот. И најпоследње
без речи ми пусти руку, па са главом
ко окренутом преко рамена
изгледао је да је без очију
нашао пут свој — јер из куће оде
не гледећ очима, док је све до краја
на мене њихов упирао сјај.

ПОЛОНИЈЕ: Хајд, пођи са мном. Ја ћу наћи краља.

Лудило право љубави је то,
што себе саму прождире жестином
и води вољу очајноме делу,
ко ма која друга испод неба страст
што мучи нашу природу. Жао ми -
да му ниси скоро рекла какву реч опорију?

ОФЕЛИЈА: Нисам, оче, али сам,
по заповести вашој, одбила
његова писма и ускратила му
да буде крај мене.

ПОЛОНИЈЕ: Због тога је луд.

Жалим што нисам с више пажње, суда

посматрао га. Мишљах да се титра
и да те жели упропастити.
Проклета да је обазривост та;
неба ми, то је знак старости већ
кад се у мишљењу пребацимо свом,
ко што је општа црта млађег света несмотреност.
Хајдмо сад краљу. Он то мора знати.
Јер, ако се крије, више ће бити за њих патње зле
но мржње спрам нас кад кажемо све²⁴.
Хајдемо.

(Одлазе.)

СЦЕНА ДРУГА

Дворана у замку

(Трубе. Улазе краљ, краљица, Розенкранц,
Гилденстерн и пратиоци.)

КРАЉ: Добро нам дошли, драги Розенкранче и Гилденстерне.
Поред жеље све да вас видимо,
наш хитан позив је изазван нуждом да нам послужите.
Нешто сте, ваљда, чули о промени на Хамлету -
назовите тако то - јер ни унутрашњи човек,
нити спољни, не личе више на оно што беше.
Шта ће друто бити до очева смрт
што га је тако много одстранило
од самог себе - ја не могу знати.
И зато молим вас обојицу,
од детињства раног што сте расли с њим,
и што му знате и младост и ћуд,

²⁴ Ако то кријемо, проузроковаћемо већу несрећу (Хамлетово самоубиство или трајно лудило) него што је гнев који ћемо навући на себе наговештавањем потребе брака између престолонаследника и ћерке једног доглавника.

да останете на нашем двору ту за неко време;
да га друштвом својим разонодите; и да,
по прилици, колико каткад можете назрети,
сазнате да л' га нешто непознато
толико мучи; што бисмо, кад сазнамо,
имали моћи и да излечимо.

КРАЉИЦА: Господо добра, он је много причо о вама;
и ја верујем да нема два човека жива
којима би он оданији био.
Ако је по вољи да покажете тол'ко љубазности
и добре воље да за неко време
часове своје са нама трошите,
у корист и за успех наших нада -
посета ваша добиће захвалност
што сећању једног краља доликује.

РОЗЕНКРАНЦ: Обадва ваша величанства могу,
владарском својом влашћу над нама,
изложити своје превисоке жеље
пре наредбом каквом него молбом том.

ГИЛДЕНСТЕРН: Обојица се ми покуравамо:
залажући се за то потпуно,
пред ваше ноге службу стављајућ
да слободно располаже њом.

КРАЉ: Хвала, Розенкранче, и добри Гилденстерне.

КРАЉИЦА: Хвала, Гилденстерне, и добри Розенкранче.

И молим вас да одмах посетите мог
одвећ много промењеног сина.
Нек неко од вас пође и одведе
госпу ову до Хамлета сад.

ГИЛДЕНСТЕРН: Нек небо да да наше присуство
и рад користе и драги му буду!

КРАЉИЦА: Тако је. Амин!

(Одлазе Розенкранц, Гилденстерн и неколико пратилаца.

Улази Полоније.)

ПОЛОНИЈЕ: Мој добри краљу, наши посланици из Норвешке
су стигли весело.

КРАЉ: Вазда си био отац добрих вести.

ПОЛОНИЈЕ: Зар нисам краљу? Ја вас уверавам
да дужност своју, ко и душу, дајем
мом богу и мом милостивом краљу.
Па мислим - или овај мозак мој
не лови више трагом мудрости
онако добро као што је пре -
да сам пронашо, мислим, прави разлог
и Хамлетовом лудилу.

КРАЉ: О причај, говори о том, то желим да знам.

ПОЛОНИЈЕ: Пустите најпре посланике;
моје новости биће гозби посланица.

КРАЉ: Сам им част укажи, и уведи њих.

(*Полоније излази.*)

Гертруда драга, сад ми каже он
да је пронашао и узрок и извор
растројености целој сина твог.

КРАЉИЦА: Сумњам да је нашо други, сем главнога:
смрт очеву и наш пренагљени брак.

КРАЉ: Добро, то ћемо испитати већ.

(*Враћа се Полоније са Волтимандом и Корнелијем.*)

Добро нам дошли, добри пријатељи.
Но, Волтиманде, шта нам доносите
од нашег брата, краља норвешког?

ВОЛТИМАНД: Најлепше враћа поздраве и жеље.

На прву реч нашу, посло је да спречи
синовца свога војне припреме,
за које му се чинило да беху
против Пољака; ал' боље разгледав,
он збиља виде да су против нас.

Растужен тим што болест његова,
старост и немоћ беху обмануте
на такав начин, он посла наредбу
Фортинбрасу, који се покори,

би укорен од краља, и најзад
закле се пред стрицем да никад више неће
кушати рат на ваше величанство.
Краљ стари на то, препун радости,
шесет му хиљада круна годишње
даде с одобрењем да војску дигнуту
поведе, као и пре, на Пољаке,
и с молбом, овде изложеном већ.

(Предаје краљу лист.)

Да допустите да слободно прође
кроз ваше земље на тај подвиг свој,
са условима за пропуст, сигурност
таквим ко што су предвиђени ту.

КРАЉ: То нам се веома свиђа. Кад будемо
на доколици већој, читаћемо,
размотрити и одговорити,
и мислити на овај посао.
Вама, међутим, хвала за сав труд.
Одморите се. Вечерас ћемо скупа на част.
У завичај добро сте нам дошли!

(Излазе *Волтиманд* и *Корнелије*.)

ПОЛОНИЈЕ: Овај је посао добро окончан. -
Мој господару - госпо - да излажем
шта значи бити владар, шта је дужност,
што је дан - дан, време - време, а ноћ - ноћ,
значило би траћит време, дан и ноћ.
Стога, зато што је краткоћа срж знања,
а опширност спољни накит и удови,
бићу кратак. Ваш је племенити син луд;
ја велим луд је, јер право лудило одредити,
то би било ништа друго до бити луд!
- Ал' доста о томе.

КРАЉИЦА: Више о ствари, а с мање вештине!

ПОЛОНИЈЕ: Кунем се, госпо, да се не служим
баш никада вештином. Он је луд,
то је истина; истина, то је штета;
а штета што је ово истина.
Фраза је луда, ал' - срећан јој пут!
Јер нећу да се вештином послужим.
Претпоставимо дакле да је луд.
Остаје онда да нађемо узрок тог ефекта,
ил' боље рећи узрок тог дефекта,
јер овај дефектни ефекат има свој узрок.
Па пронађимо га. А проналазак је ово. Размислите.
Ја имам кћер - имам је док је моја -
и она ми је у послушности
и по дужности, пазите, дала ово.
Сад слушајте и закључите.

(Чита.)

„Идолу моје душе, небесној и најдивнијој Офелији.”
То је рђава фраза, проста фраза;
„најдивнијој” је прост израз. Ал' чујте ево ово:

(Чита.)

„Ове редове њеним белим, ванредним недрина²⁵, итд.”
КРАЉИЦА: Је ли то Хамлет упутио њој?
ПОЛОНИЈЕ: Чекајте мало, госпо, бићу тачан.

(Чита.)

„Сумњај да л' су збиља сјајне звезде ове;
сумњај да ли сунце зна путању своју;
сумњај да ли лаж се истином не зове;
али у љубав не посумњај моју...”
„О, драга Офелија, ја сам невешт у бројању

²⁵ У оно време жене су имале цеп на предњем, горњем делу стежњака у коме су носиле љубавна писма, љубавне успомене, новац итд.

слогова, не умам мерити своје уздисаје, али да те много волим, о врло много - веруј ми. Збогом!

Твој занавек, најмилија госпођице, док је ова машина његова, Хамлет.”

Послушна кћи ми показала то.

И ушима је мојим поверила, штавише, сваку молбу његову: како је дошла, где, у који час.

КРАЉ: А како је она примила ту љубав?

ПОЛОНИЈЕ: За шта ме сматрате?

КРАЉ: За поштена, часна човека.

ПОЛОНИЈЕ: То бих вам радо баш доказао.

Али шта бисте помислили ви, видећи ту врелу љубав у полету - а ја сам, признајем, видео је пре но што ми кћи је одаде; - шта бисте мислили ви, шта њено величанство краљица драга, што је овде сад, да сам изигравао кутију за писма, или срцу дао миг, ил' глув и нем посматрао ту љубав тупим погледом?

Шта бисте мислили? - Не, ја правце пређох на дело, и рекох младој госпођици:

„Кнез Хамлет је краљевећ, и он је ван твојих сфера. То не може бити.”

Ја је поучих да састанке с њим избегава, да му не прима гласнике ни поклоне. Кад је примила поуку, савети су моји уродили плодом.

А он, одбијен - да укратко свршим - паде у тугу, па у пост, а отуд у несаницу, па затим у немоћ, потом у растројство, и са падом тим, у лудило у коме бесни сад; а ми га зато сви оплакујемо.

КРАЉ: Мислите то је?

КРАЉИЦА: Да, то може бити; и то врло лако.

ПОЛОНИЈЕ: Да ли се десило,
вол'о бих да чујем, да вам икад ја
одлучно рекох „то је тако”, па се,
показало ипак да је друкчије?

КРАЉ: Колико знам, није.

ПОЛОНИЈЕ: Ако је друкчије, одузмите ово овој²⁶...
Ако би ме околности само навеле на траг,
истину ћу наћи, па ма она била
у средишту саме земље сакривена.

КРАЉ: Како бисмо могли даље трагати?

ПОЛОНИЈЕ: Ви знате да он шета, каткада,
око четири сата овде, у предворју.

КРАЉИЦА: Он заиста тако ради.

ПОЛОНИЈЕ: У то доба пустићу једном к њему своју кћер,
ви будите са мном иза застора;
пазите на сусрет: ако је не воли,
и није због тога сишао с ума -
нек нисам више саветник државе,
већ нек се бавим плугом и коњарством.

КРАЉ: Да покушамо.

КРАЉИЦА: Али погледајте
како тужан јадник читајући иде.

ПОЛОНИЈЕ: Склон'те се, молим вас. Обоје се склоните.
Ја ћу га одмах ословити.

(Излазе краљ, краљица и пратиоци. Улази Хамлет, читајући.)

Дозвол'те, мој добри кнеже Хамлете.
Како је?

ХАМЛЕТ: Добро, хвала богу.

ПОЛОНИЈЕ: Познајете ли ме, кнеже?

ХАМЛЕТ: О, сасвим, сасвим добро. Ви сте рибар²⁷.

²⁶ Полоније мисли на доглавнички штап и руку у којој га држи.

²⁷ Рибар је такође значило и подвација или блудник. У неким делима из

ПОЛОНИЈЕ: Нисам, кнеже.

ХАМЛЕТ: Онда бих волео да сте тако поштен.

ПОЛОНИЈЕ: Поштен, господару?

ХАМЛЕТ: Да, господине. Бити поштен, какав је данас свет,
значи бити одабран између десет хиљада.

ПОЛОНИЈЕ: То је сасвим тачно, господару.

ХАМЛЕТ: Јер ако сунце излеже црве у липсалом псу, оно, тај
бог што љуби стрвину²⁸...

Имате ли ви кћер?

ПОЛОНИЈЕ: Имам, кнеже.

ХАМЛЕТ: Немојте је пуштати да шета по сунцу. Зачеће је
благослов, али не онако како би ваша кћи могла
зачети. - Пријатељу, припазите на то!

ПОЛОНИЈЕ (по страни): Шта велите на то? Све око моје кћери.
Па ипак ме у почетку није познао. Рече ми да сам
рибар. Далеко је застранио, далеко! Додуше, у својој
младости и ја сам много патио од љубави, готово исто
тако. Да га опет ословим. - Шта то читате, господару?

ХАМЛЕТ: Речи, речи, речи.

ПОЛОНИЈЕ: О чему је расправа, кнеже?

ХАМЛЕТ: Измеђ кога²⁹?

ПОЛОНИЈЕ: Мислим на садржину коју читате, кнеже.

ХАМЛЕТ: Клевете, господине. Јер овај подругљиви лупеж
каже овде да стари људи имају седе браде; да им је
лице смежурано; да им очи луче густу смолу и пекмез
од шљива; да обилују недостатком разума и да су им
бедра врло слаба; све тако неке ствари, господине, за

оног времена рибарева кћи значи блудница или проститутка. У једном делу
се каже „оне су такве жене да су рибе за сваког човека“.

²⁸ И у фолио издању и у кварто издању стоји: good kissing carion, доцније су
неки шекспиролози променили реч good у god, па отуда и овакав превод те
реченице, која би, без те измене, гласила не „оно, тај бог што љуби стрвину“,
већ „јер је и та стрвина добра за љубљење“. Овде Хамлет иронично
оправдава Полонијево одвајање Офелије од њега: цео свет је неваљао, чак и
сунце има ниске склоности, кад сунце квари липсалог пса, утолоко бих пре ја
могао покварити твоју кћер.

²⁹ Хамлет намерно погрешно разуме реч расправа у смислу спора.

које држим да није поштено тако их исписивати, иако иначе најјаче и најдубље верујем у њих. Јер, и ви бисте сами, господине, били стари колико и ја кад бисте, као рак, могли натрашке ићи.

ПОЛОНИЈЕ (за себе): Иако је то лудило, ипак има у њему методе. - Хоћете ли да изађете из тог ваздуха, кнеже³⁰?

ХАМЛЕТ: У мој гроб?

ПОЛОНИЈЕ: Одиста, то би значило изићи из ваздуха. (За себе.) Како су му понеки одговори zgodни! Лудило често срећно погоди и оно што памет и здрав разум не могу успешно да савладају. Хоћу да га оставим; и одмах ћу измислити пут и начин за састанак између њега и моје кћери. - Мој уважени кнеже, најпонижније ћу узети од вас опроштај.

ХАМЛЕТ: Ви, господине, не можете узети од мене ништа што вам ја не бих драговољно уступио - осим живот мој, осим живот мој, осим живот мој.

ПОЛОНИЈЕ: Остан'те ми здраво, господару.

ХАМЛЕТ: Те досадне, маторе будале!

(Улазе Розенкранц и Гилденстерн.)

ПОЛОНИЈЕ: Ви тражите кнеза Хамлета. Он је ту.

РОЗЕНКРАНЦ (Полонију): Бог вам помогао, господине.

(Полоније излази.)

ГИЛДЕНСТЕРН: Мој поштовани кнеже!

РОЗЕНКРАНЦ: Мој најмилији господару!

ХАМЛЕТ: Моји одлични, добри пријатељи! Како си ти, Гилденстерне? Ах, Розенкранче! Добри моји момци, како сте вас двојица?

РОЗЕНКРАНЦ: Као обична деца ове земље.

³⁰ Сматрало се да свеж ваздух није добар за болесника. Полоније овим питањем наговештава да Хамлет није сасвим при себи.

ГИЛДЕНСТЕРН: Срећни смо утолико уколико нас срећа не притискује. На Фортуниној капи ми нисмо баш кићанка.

ХАМЛЕТ: Ни ђонови на њеним ципелама?

РОЗЕНКРАНЦ: Ни то, кнеже.

ХАМЛЕТ: Онда ви живите негде око њеног струка, у средини њених милости, како би се рекло.

ГИЛДЕНСТЕРН: Заиста, кнеже, ми смо јој врло присни пријатељи.

ХАМЛЕТ: Ви познајете тајне удове срећине? Да, тако је; она је блудница. - Шта има ново?

РОЗЕНКРАНЦ: Ништа, господару, осим то да је свет постао поштен.

ХАМЛЕТ: Онда је близу страшни суд. Али, ваше новости нису истините. Допустите ми да вас изближе запитам: шта сте ви то, добри моји пријатељи, згрешили срећи кад вас је послала овамо у тамницу?

ГИЛДЕНСТЕРН: У тамницу, кнеже?

ХАМЛЕТ: Данска је тамница.

РОЗЕНКРАНЦ: Онда је и цео свет тамница.

ХАМЛЕТ: Те још каква; са многим преградама, ћелијама и апсанама; а Данска је једна од најгорих.

РОЗЕНКРАНЦ: Ми то не бисмо рекли, господару.

ХАМЛЕТ: Но, онда за вас није. Јер ништа није ни добро ни зло, него га таквим чини наше уверење.

Мени је тамница.

РОЗЕНКРАНЦ: То је стога што је таквом праве ваше тежње.

Данска је сувише тесна за ваш дух.

ХАМЛЕТ: Ах, боже мој; ја бих се могао затворити у орахову љуску, па се ипак сматрати краљем бескрајног простора, само кад не бих имао ружних снова.

ГИЛДЕНСТЕРН: Ти снови су у ствари амбиције. Јер сваки онај што има амбиција није ништа друго до сенка једног сна.

ХАМЛЕТ: И сан је само сенка.

РОЗЕНКРАНЦ: То је истина; и ја држим да је амбиција тако лаког и ваздушастог бића да је она само сенка сенке.

ХАМЛЕТ: Онда су наши просјаци тела, а наши монарси и хероји са својом надуваном славом просјачке сенке. - Хоћемо ли у двор? Јер, вере ми, ја не умем да мудрујем.

РОЗЕНКРАНЦ и ГИЛДЕНСТЕРН: Ми ћемо вас пратити.

ХАМЛЕТ: То нипошто! Ја нећу да вас убрајам у своје остале слуге. Јер, да вам говорим као поштен човек, моји су пратиоци до зла бога рђави. Али кажите отворено и као стари пријатељи, шта радите у Елсинору?

РОЗЕНКРАНЦ: Дошли смо да вас посетимо, кнеже; никаквим другим послом.

ХАМЛЕТ: Какав сам просјак, ја сам сиромашан и самом захвалношћу. Али ја вам захваљујем; а сигурно је, драги пријатељи, да је скупо платити и један новчић за моју захвалност. Да нису послали по вас? Јесте ли ви овде по сопственој побуди? Је ли то драговољна посета? Хајде, будите искрени и поштени према мени. Но хајде. Дакле? Кажите!

ГИЛДЕНСТЕРН: Шта да кажемо, господару?

ХАМЛЕТ: Што год хоћете, али само право. По вас су послали. У вашим очима је некаква врста признања, али ваше осећање стида нема довољно умешности да га преобрази. Знам, вас су позвали добри краљ и краљица.

РОЗЕНКРАНЦ: А ради чега, кнеже?

ХАМЛЕТ: То треба ви мени да кажете. Али ја вас заклињем правом нашег друговања, слогом наше младости, обавезом наше вазда очуване љубави и свим што је још драгоценије и што би вам какав речитији говорник могао ставити на срце: будите према мени искрени и отворени. Јесу ли вас позвали, или нису?

РОЗЕНКРАНЦ (одвојено, *Гилденстерну*): Шта ви кажете?

ХАМЛЕТ (за себе): Тако? Онда ћу морати на вас.
- Ако ме волите, немојте се устручавати.

ГИЛДЕНСТЕРН: Позвали су нас, кнеже.

ХАМЛЕТ: Ја ћу вам казати зашто. Тако ћу ја пре погодити но што ми ви одате, и ваша верност краљу и краљици неће се ни за длаку променити. Ја сам одскора (не знам ни сам зашто!) изгубио сву своју веселост, запустио све своје навике, и уистину, моје расположење је тако жалосно да ми ова дивна грађевина, земља, личи на какав пуст морски гребен; ово сјајно небо, ваздух и - погледајте - тај лепо, племенити и над нама раскриљени свод, тај величанствени кров украшен златном ватром - ах, све ми то личи на ружно, кужно сметлиште испарења! - Какво је ремек-дело човек! Како је племенит умом! Како неограничен по способностима! Како је у облику и покрету складан и целисходан! Како је изразом сличан анђелу! Како по разуму наличи на бога - украс света, узор свега живота! - Па ипак, шта је за мене та квинтесенција прашине? Човек ми се не мили; не, па ни жена, мада ми изгледа да бисте својим осмехом желели да потврдите то.

РОЗЕНКРАНЦ: Тако што нисам мислио, господару.

ХАМЛЕТ: Па зашто сте се онда насмејали када сам рекао „човек ми се не мили“?

РОЗЕНКРАНЦ: Мислио сам, кнеже, ако вам се човек не мили, како ће се глумци код вас мршаво провести. Прошли смо их на друму; они долазе овамо да вам понуде своје услуге.

ХАМЛЕТ: Онај што игра краља добро ми је дошао; Његово величанство ће добити свој данак од мене; витез-луталица ће употребити свој мач и свој штит; љубавник неће залуд уздисати; ћудљивац ће на миру свршити своју улогу; лакрдијаш ће насмејати оне чија се плућа лако голицају; а јунакиња ће слободно изразити мисли, па ма због тога храмали стихови.
- Који су то глумци?

РОЗЕНКРАНЦ: Они које сте ви обично веома волели: трагичари из града.

ХАМЛЕТ: Откуда то да они путују? Кад би остали у граду, боље би било и за њихов глас и за њихову корист.

РОЗЕНКРАНЦ: Мислим да је њихово путовање дошло због последњих новотарија.

ХАМЛЕТ: Имају ли исти углед као кад сам ја био у граду? Имају ли још онолику посету?

РОЗЕНКРАНЦ: Не, доиста немају.

ХАМЛЕТ: Како то? Да нису зарђали?

РОЗЕНКРАНЦ: Не, њихов труд још одражава свој уобичајени корак. Али вам се, господару, накотило некакве дечурлије, малих голуждраваца, који се деру из свега гласа, и зато им се немилосрдно пљеска: они су сад у моди и ти су сад толико загрејали по простим позорницама³¹ - како их они зову - да су многи што носе папире уплашени од гушчијих пера, и не смеју да се појаве тамо.

ХАМЛЕТ: Како! Јесу ли ти глумци такозвана краљева деца? Ко их издржава? Како су плаћени? Хоће ли продужити своје занимање само дотле док им се глас не олиња? Зар неће рећи некад, доцније, кад и сами постану путујући глумци (а то је врло вероватно, ако немају бољих средстава за издржавање), да им писци чине неправду гонећи их да вичу на своју рођену будућност?

РОЗЕНКРАНЦ: Богами, било је много посла на обе стране, а народ није сматрао за грех да их напујда на кавгу. Једно време се није могло зарадити на позоришном комаду ако се због тога писац и глумац нису почупали за косе.

ХАМЛЕТ: Је ли могућно?

ГИЛДЕНСТЕРН: О, било је доста полупаних глава.

ХАМЛЕТ: Односе ли деца победу?

³¹ Јавна, за разлику од приватних позоришта.

РОЗЕНКРАНЦ: Да, она, кнеже, односе победу, и Херкула и његов терет с њим³².

ХАМЛЕТ: То није ништа чудновато. Јер мој стриц је краљ Данске, па они што су се на њега крevelили док је мој отац био жив, дају сада двадесет, тридесет, четрдесет, педесет, сто дуката за једну његову слику у минијатури. Триста му мука, има у томе нешто што је над природом, ако би филозофија могла пронаћи шта је то.

(Фанfare и трубе изa сцене.³³)

ГИЛДЕНСТЕРН: То су глумци.

ХАМЛЕТ: Господо, добро ми дошли у Елсинор. (Клања им се.) Пружите ми руке. Љубазност и параде обично су знаци лепог дочека: допустите ми да се према вама понашам на овај начин (Узима их за руке.) јер бих се иначе бојао да би мој дочек глумаца (а ја хоћу да их дочекам с највећом спољном љубазношћу, то вам унапред кажем), могао изгледати лепши него што сам дочекао вас. Добро ми дошли; али мој чика-отац и моја стрина-мајка преварили су се.

ГИЛДЕНСТЕРН: У чему, драги кнеже?

ХАМЛЕТ: Ја сам луд само кад дува северозападни ветар; кад дува југ, ја разликујем сокола од чапље.

(Улази *Полоније*.)

ПОЛОНИЈЕ: Клањам се, господо!

ХАМЛЕТ: Чујте, Гилденстерне - и ви такође - на свако уво један прислушкивач - ово велико сисанче, које видите пред собом, још није изашло из својих пелена.

РОЗЕНКРАНЦ: Можда је он поново ушао у њих; јер каже се да је стар човек по други пут дете.

³² Алузија на позориште Глоб, чији је знак био Херкул с глобусом на плећима.

³³ Глумци онога времена, ради оглашавања, свирали су у трубе и по улицама Лондона и кад су путовали по унутрашњости земље.

ХАМЛЕТ: Проричем да долази да ме извести о глумцима; пазите. - Имате право, господине: то је било у понедељак ујутру, заиста тога дана...³⁴

ПОЛОНИЈЕ: Господару, имам да вам саопштим новости.

ХАМЛЕТ: Господару, имам да вам саопштим новости. Када је Росцијус био у Риму глумац...

ПОЛОНИЈЕ: Приспели су глумци, господару.

ХАМЛЕТ: Тра-та-та!

ПОЛОНИЈЕ: На моју част...

ХАМЛЕТ: „Сваки глумац дође на магарцу свом.”

ПОЛОНИЈЕ: То су најбољи глумци на свету, за трагедију, комедију, историјску игру, пастирско-шаљиву, историјско-пасторалну, трагичноисторијску, трагично-комично-историјско-пасторалну, за драму са јединством места и драму без јединства. Сенека није за њих одвише озбиљан, ни Плаут³⁵ одвећ весео; у строгом придржавању текста, или у слободном приказу - они су јединствени.

ХАМЛЕТ: О, Јефтају³⁶, судијо Израиља, какво си благо имао!

ПОЛОНИЈЕ: Какво је благо имао он, кнеже?

ХАМЛЕТ: *Лену кћер, и ништа више,
коју је много волео.*

ПОЛОНИЈЕ (за себе): Све о мојој кћери.

ХАМЛЕТ: Немам ли право, стари Јефтају?

ПОЛОНИЈЕ: Ако мене зовете Јефтајем, кнеже, ја заиста имам кћер коју много волим.

ХАМЛЕТ: Заиста, то није логичка консеквенца.

ПОЛОНИЈЕ: А шта је овде логичка консеквенца, кнеже?

³⁴ Хамлет жели да заведе Полонија у погледу предмета о коме су разговарали пре његовог доласка.

³⁵ Њутн и други превели су Сенекине трагедије, које су утицале на енглеску драму онога времена. Шекспирова *Комедија забуна* основана је на енглеском преводу Плаутове драме *Menaechmi*.

³⁶ Јефтај се заветовао Богу да ће, ако победи непријатеље, кад се врати кући, принети на жртву паљеницу онога ко му изађе у сусрет на врата из његове куће. То је урадила његова кћи, и он ју је принео на жртву, пошто јој је претходно дао два месеца да са својим другама оплаче своје девојаштво
Види Књигу о судијама, гл. XI.

ХАМЛЕТ: Шта?

Како судба рече,

Бог то зна,

а затим, ви знате.

Све се стече

као - ствар већ вероватна...

Прва строфа побожне песме казаће вам више,
јер, погледајте, ови ми улазе у реч.

(Улази четири-пет глумаца.)

ХАМЛЕТ: Добро сте ми дошли, господо; добро дошли сви. - Мило ми је што видим да си добро. Добро ми дошли, добри пријатељи. - О, мој стари пријатељу! Твоје лице је обрадатило откад сам те последњи пут видео; да ниси дошао да ми посадиш браду у Данској? - Шта, моја млада госпођица и госпа! Госпе ми, ви сте за једну потпетицу ближе небу но кад сам вас последњи пут видео³⁷. Молићемо бога да ваш глас не буде излизан као какав златник ван оптицаја. - Господо, ви сте ми добродошли. - Одмах ћемо се, као француски соколари, залетети на све што приметимо. Да чујемо одмах какву декламацију. Но, дајте нам један пример свога талента; дајте какав страстан говор.

ПРВИ ГЛУМАЦ: Који говор, кнеже?

ХАМЛЕТ: Једном сам те слушао кад си рецитовоао један говор - али он се није никад давао на сцени, или ако јесте, не више од једанпут. Јер се комад, сећам се, није допао гомили. То је био кавијар за прост свет. Али, био је то - како сам ја схватио и како су схватили други, чији је суд у оваквим стварима јачи него мој - један изврстан комад, добро распоређен у сцене, написан са исто толико осећања мере колико и вештине. Сећам се да је неко рекао како у стиховима нема довољно зачина да

³⁷ У оно време дечаци су играли женске улоге. Овај дечак је био порастао откако га је Хамлет последњи пут видео.

начине предмет укусним, нити у реченицама има такве садржине да би писац могао бити оптужен за извештаченост; али је дело назвао поштеним, здравим колико пријатним, и бескрајно више лепим но накинђуреним. Један говор сам у њему нарочито волео. То је Енејина³⁸ прича Дидони; а нарочито онај део где он говори о Пријамовој погибији. Па ако вам је остала у сећању, почните оним стихом - чекајте, чекајте –

„Опаки Пирус, као хирканска звер”...³⁹

Није тако - почиње са Пирусом:

„Опаки Пирус са оружјем црним,
мрачним ко смер му, и налик на ноћ,
кад у кобном коњу лежаше сакривен,
свој црни, страшни премазао је лик,
страшнијим знаком: од главе до пете
црвен и ужасан сав ишаран крвљу
отаца, мајки, кћери и синова;
умазан сав, спаљеним улицама,
што бацају светлост свирепу и клету
на убиство краља; у гневу и огњу
и усиреном сав облепљен крвљу,
с очима ко алем, тај паклени Пир
старога тражи Пријама.”

Сад продужите.

ПОЛОНИЈЕ: Тако ми бога, кнеже, добро изговорено, добрим нагласком и с добрим разумевањем.

ПРВИ ГЛУМАЦ: „Нађе га у борби
с кратким мачем против Грка;
непокоран, стари испаде му мач
из руке, и како паде, тако оста;

³⁸ Енеја је син тројанског краља Пријама, и предак Ромула и Рема, оснивача Рима. Дидона је оснивачица и краљица Картагине. Била је страшно заљубљена у Енеју. Кад ју је он оставио, попела се на запаљену ломачу и пробола се Енејиним мачем.

³⁹ Хирканска звер је тигар.

у неравном боју насрну
Пир на Пријама; он бесно замахну,
и беспомоћни старац стропошта се
на сам звук и ветар од замаха тог.
А мртва Троја ко да осети
тај удар, кад се с врхом у пожару
до темеља сруши уз ужасан лом
што зароби уво Пирово. Јер гле!
Његов мач изнад млечнобеле главе
часнога Пријама ко да заста зраком.
Тако, као тиран на слици, немаран
спрам воље своје и спрема смера свог;
не учинив ништа, стајао је Пир.
Ал' ко што често видимо пред буру
тишину неба, и облаке стале,
и умукнули хук ветра, и земљу
као смрт мирну, док нагло страшни гром
не расцепи небо - тако за почивком
осветом кивном би обузет Пир.
Киклопа⁴⁰ чекићи никад нису пали
на Марсов⁴¹ оклоп искован за отпор
с кајања мање по Пиров крвав мач
на Пријама што паде.
Доле са Срећом, доле с блудницом!
Сви богови у општем скупу свом,
одузмите јој моћ и с њеног точка
поломте спице, сломите наплатке,
а главчине јој низ небески брег
скотрљајте доле у пакао сам!"

ПОЛОНИЈЕ: То је одвећ дугачко.

⁴⁰ Киклопи су једнооки дивови горостасне величине и снаге. Они су, у унутрашњости Етне, ковали оцу богова (Зевсу или Јупитеру) муње, а боговима и херојима оружје. Аполон их је све погубио, јер су исковали Јупитеру муње којима је убијен Аполонов син Ескулап.

⁴¹ Марс је римски бог рата.

ХАМЛЕТ: Па послаћемо берберину заједно с вашом брадом.

- Молим те, настави. Он је за какву лакрдију или масну причу; иначе спава. Настави; дед Хекубу⁴².

ПРВИ ГЛУМАЦ: „Ал' ох, ко виде краљицу у велу...

ХАМЛЕТ: „Краљицу у велу”?

ПОЛОНИЈЕ: Да, то је добро. „Краљицу у велу” врло је добро.

ПРВИ ГЛУМАЦ: „Где боса трчи улицама свима,

претећи огњу потоцима суза:

крпа јој на глави, где је круна била;

место одела, око исцрпених,

сувих бедара једно ћебе само

зграбљено усред узбуне у журби.

Ко би то вид'о, језиком отровним

прогласио би издајство Фортуне.

Ах, да је сами богови видеше

кад спази Пира како злобно игра,

секући мачем удове њеног мужа,

њена би вриска, што се проломи,

ватрене очи неба оросила,

и (ако се смртне ствари тичу њих)

у боговима дигла сажалење!”

ПОЛОНИЈЕ: Погледајте, зар он није променио боју лица, и зар му нису сузе у очима! Молим те, престани.

ХАМЛЕТ: Добро је; замолићу те да ми ускоро изговориш и остатак. - Добри господине, хоћете ли се постарати да глумци буду добро смештени? Чујте, гледаћете да се с њима лепо поступа, јер су они огледало и летопис свога времена. Боље је да после смрти добијете рђав епитаф него да они, док сте живи, шире рђав глас о вама.

ПОЛОНИЈЕ: Господару, поступићу с њима као што заслужују.

ХАМЛЕТ: Сто му мука, човече, много боље. Поступај са сваким као што заслужује, па ко ће остати неизбијен? Поступајте с њима према својој сопственој части и

⁴² Хекуба је жена тројанског краља Пријама.

свом достојанству; па што они мање заслужују, тим ће више заслуга имати ваша племенитост. - Одведите их унутра.

ПОЛОНИЈЕ: Хајдете, господо.

ХАМЛЕТ: Пођите за њим, пријатељи. Сутра ћемо чути један комад.

(Одлази *Полоније са свим глумцима, осим првог.*)

Чуј ме, стари пријатељу. Умете ли ви да одиграте Убиство Гонцага⁴³?

ПРВИ ГЛУМАЦ: Умемо, кнеже.

ХАМЛЕТ: То ћемо имати сутра навече. Да ли бисте, по нужди, могли научити један говор, од једно дванаест или шеснаест стихова, које бих ја написао и уметнуо унутра? Хоћете ли?

ПРВИ ГЛУМАЦ: Хоћемо, кнеже.

ХАМЛЕТ: Врло добро. Идите за оним господином и гледајте да му се не ругате. (*Први глумац одлази. Розенкранцу и Гилденстерну.*) Моји добри пријатељи, опраштам се с вама до вечери. Добро сте ми дошли у Елсинор.

РОЗЕНКРАНЦ: Мој добри кнеже!

ХАМЛЕТ: Да, нека вас господ штити.

(*Розенкранц и Гилденстерн излазе.*)

Сад сам сам.

О, какав подлац, ниски роб сам ја!

Није ли страшно да тај глумац ту у једној песми, једном сну о страсти маштом својом може да присили душу да од њеног дејства пребледи му лик, у оку буду сузе, лицем страх, јецање у гласу, и држање све с његовом маштом да дође у склад? А све ни за шта? За Хекубу? Шта је Хекуба њему, или он Хекуби,

⁴³ Италијанска драма *Убиство Гонцага* не постоји. Неки мисле да је постојала

да плаче за њом! Шта би радио
тај да има повод, побуде за бол
ко ја?

Потопио би сцену сузама,
језивом речи цепо свету слух,
да крив полуди, невин да побледи
непосвећен се збуни, и да чула
самога слуха и вида се згрозе.

А ја?

Глуп, малодушан нитков чамујем
ко сањало, и туп за рођену ствар,
ништа не знам рећи - ни за краља тога,
на чије благо и живот драгоцен
паклени један злочин је извршен.

Јесам ли ја страшљивац? Ко ме зове
нитковом? Ко ме по темену лупа?

Чупа ми браду - дува ми у лице?

За нос ме вуче? У грло ми лаж
до плућа гура? Ко то чини?

Ха!

Крста ми, ја бих поднео то све,
јер мора да сам голубије јетре,⁴⁴
и немам жуч да увреду загорча;

ил' иначе бих нагојио био
све небеске вране овог роба стрвљу!

О, крвави и блудни ниткове!

Бесавесни, похотни, неприродни!

Издајничка хуљо! Освето!

Ах, какав сам магарац! Јест „храбро”

да ја убијеног, драгог оца син,
небом и паклом на освету гоњен,
морам ко курва да срцу олакшам
речима, па сам дао се у псовке,
ко прва рита, ко судопера.

Гадим се на то, пфуј!

На посао, моја мисли! - Слушао сам

⁴⁴ Претпостављало се да голуб не лучи жуч.

да кривци, гледајућ какву представу,
вештином самом глуме беху толко
потресени до срца да би одмах
признали јавно своја недела.
Убиство, иако нема језика,
проговори органом чуднијим.
Приредићу да глумци играју
нешто што личи убиству оца мог
пред мојим стрицем. Ја ћу пазити
на његов поглед, прозират до сржи.
Тргне л' се само, знаћу већ свој пут!
Дух који видех можда је нечастив,
а ђаво може на себе узети
допадљив облик; штавише и можда,
због слабости ми и суморности -
а он на такве има силну моћ -
на зло ме води, да ме упропасти.
Ја хоћу да имам стварније разлоге но овај.
Глума замку нек ми дадне,
у коју ће савест краљева да падне.

(Одлази.)